

ESTAD

ESKİ TÜRK EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

[Journal Of Old Turkish Literature Researches]

E-ISSN:
DOI Number:

Cilt: 1 Sayı: 1 Ağustos 2018

s.s. 203-244

**Makalenin Geliş
Tarihi**

16/07/2018

**Makalenin
Kabul Tarihi**

30/07/2018

Yayın Tarihi

21/08/2018

15. ASIR ŞAİRLERİNDEN SÜCÜDÎ VE ŞİİRLERİ

İlyas KAYAOKAY¹

ÖZET

15. asrın geri planda kalmış şairlerinden biri olan Kalkandelenli Sücûdî, divânı olmayan şairlerdendir. Edebiyat tarihlerinde, "Selîm-nâme" adlı eseri ve Revânî ile olan atışmasıyla kendisine yer bulmuştur. Güçlü bir şair olmamasına rağmen hâmilere Cafer Çelebi ve Pîrî Paşa sayesinde Yavuz Sultan Selîm'e yakın olmuş ve padişahın yanından ayırmadığı, Mısır seferini yazması için yanında götürdüğü şairlerden biri olmuştur. Asıl adı, doğum ve ölüm tarihi bilinmeyen Sücûdî'nin 1523 yılında kesin olarak sağ olduğu, yaptığımız araştırmalar neticesinde ortaya konulmuştur.

Tezkirelerin ittifakla şairlik kabiliyetini pek yeterli görmediği Sücûdî'nin şiir mecmû'alarına kayıtlı pek çok manzumesi bulunmaktadır. Bu çalışmada divânı elde olmayan Sücûdî'nin şiirlerinin bir araya toplanması ve mürettep bir divânçe sırasına uygun bir şekilde yayımlanarak araştırmacıların istifadesine sunulması amaçlanmıştır.

Sücûdî'nin ağırlığı nazire mecmû'alarında olmak üzere çeşitli şiir mecmû'alarında kayıtlı; 1 kasidesi, 22 gazeli, 2 kıt'ası 1 lügazı, 16 matlaı ve 1 müfredi tespit edilmiştir. Çalışmamızda, 19 farklı şiir mecmû'asından derlenen bu manzumeler hakkında bazı değerlendirmelerde bulunulmuş ve çalışmanın sonunda da bu şiirlerin tamamı verilmiştir.

¹ Doktora Öğrencisi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı A.B.D. kayaokay_2323@hotmail.com Katkılarından ötürü Prof. Dr. Mehmet Fatih KÖKSAL ve Prof. Dr. Adem CEYHAN Hocama teşekkür ederim.

Bu çalışmayla; bugüne kadar –kısa ansiklopedi maddeleri dışında- hakkında ilmî bir araştırmanın yapılmadığı Sücûdî tanıtılmış ve bundan sonra yapılacak olan yeni çalışmalara zemin hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sücûdî, Dîvân Şiiri, Nazire Mecmû'aları, Tezkire, 15. Asır.

SUCUDİ OF THE 15TH CENTURY AND HIS POEMS

ABSTRACT

Sücudi, born in Tetova, one of the second class poets of the 15th century, is one of the poets whose poetry book is not available. In the history of Turkish Literature, he found a place for himself with his "Selim-nâme" work and his mutual confrontation with Revani. Although he was not a powerful poet, he was close to Yavuz King Selim thanks to Cafer Çelebi and Pîrî Pasha who protected him and became one of the poets he took with him to write the Egyptian campaign which he did not separate from him. This poet whose real name is birth and death date is unknown, was revealed in 1523 as a result of the researches we have made that he was absolutely alive.

There are many poems recorded in the poetry journals of Sücudi, in which poetry do not find poetry ability in common. In this study, it was aimed to bring together the poems of Sücudi, a non-religious one, and to turn it into a regular poetry book and to present it to the resignation of the researchers.

Sucudi's weight is registered in poetry magazines, in similar poetry magazines, 1 eulogy, 22 ghazal, 2 quatrain, 1 lügaz and 17 single verse were identified. In our work, some evaluations were made about these poems compiled from 19 different poetry magazines, and all of these poems were given at the end of the study.

With this study; Sucudi, who has not done any scientific research on the subject until now, has been introduced to the informed, and after that new groundwork has been prepared for him to do about it.

Key words: Sucudi, Ottoman Poetry, Similar Poetry Magazines, Tadhkira, 15th Century.

GİRİŞ

15. yüzyıl, dîvân şiirinin gelişimini tamamlayarak kendi kimliğini elde etmeye başladığı bir dönem olarak bilinir. Bu devirde yaşamış şairlerden biri olan Sücûdî, bugün dîvânı elimize ulaşmamış şairlerdendir. Bilinen tek eseri mensur Selîm-nâme olup, kendi devrinde beğenilen bir eser olmadığı tezkire yazarları tarafından kaydedilmiştir. Sücûdî, dîvânı olmasa da pek çok şiir

yazmış ve şiirleri başta nazire mecmû'aları olmak üzere çeşitli şiir mecmû'aları aracılığıyla günümüze kadar ulaşmıştır.

Bu çalışmada, bugüne kadar araştırmacıların üzerinde durmadığı Sücûdî'nin hayatı, edebî kişiliği ve şiirleri üzerine değerlendirmeler yapılacak ve yüzlerce şiir mecmû'asının incelenmesi neticesinde 19 şiir mecmû'asından elde edilen manzumeleri, mürettep bir dîvânçe haline getirilerek araştırmacıların istifadesine sunulacaktır.

1. SÜCÜDÎ'NİN HAYATI HAKKINDAKİ BİLGİLER

1.1 Asıl Adı ve Mahlası

Yavuz Sultan Selim devri şairlerinden olan Sücûdî'nin asıl adı bilinmemektedir. Kaynaklarda adının sonuna "Çelebi"nin de eklendiği görülür. Sücûdî mahlası, secde kelimesinin çokluk şekli olup "secdelere mensup, secdelerle ilgili" dolaylı olarak "çok secde eden" manasındadır.

Edebiyat tarihimizde bu mahlası kullanan başka bir dîvân şairi daha yoktur. 16. asrın bilinmeyen tezkirelerinden *Tezkire-i Mecâlis-i Şu'arâ-yı Rum* diğer adıyla *Garibî Tezkiresi*'nde Sücûdî mahlaslı bir şair vardır. (Şentürk ve Kartal, 2012: 388) Ancak bu Sücûdî, ünlü mevlid yazarı Süleyman Çelebi'dir.

1.2 Doğum Yeri

Sehî Bey, Sücûdî'nin Rumelili olduğunu söyleyip doğum yeri hakkında bir bilgi vermez (İpekten vd, 2017: 143). Latîfî'ye göre; Prizrenli (Canım, 2000: 296), Âşık Çelebi (Kılıç, 2009: 944), Kınalızâde Hasan Çelebi (Sungurhan, 2017: 418) ve Gelibolulu Âlî'ye (İsen, 2017: 97) göre "Kalkandelen" doğumludur. Kalkandelen, bugün Makedonya sınırları içerisinde bulunan Tetova'dır.

1.3 Doğum ve Vefat Tarihi

Kaynaklarda şairin ne zaman doğduğu ve öldüğü belli değildir. Franz Babinger'in eserinde onun Kanûnî devrinde (Babinger, 1992: 61), Sicill-i Osmânî'de de Kanûnî devrinin ortalarında öldüğü ifade edilmektedir. (Mehmed Süreyya, 1996: 1523) Ölümüyle ilgili bir detay Sehî Bey Tezkiresi'nde yer almaktadır:

"... Çok eş'âra mâlik ve tarik-i hacca sâlik olup Ka'be şerrefeha'llâh yolunda fevt oldı..." (İpekten vd, 2017: 144) Bu bilgiye göre Sücûdî, hac yolunda vefat etmiştir.

Kınalı-zâde ve Âşık Çelebi Sücûdî'nin vefatından bahsederken, şairin mahlasına uygun olarak, o kelimeyle alakalı sözcük ve terimleri kullanır. Âşık Çelebi, ecel geldiğinde Sücûdî'nin teşehhüd miktarı, yani birkaç dakika kadar dahi oturmasına fırsat vermediğini belirtir:

“... Ol eyyâmda ki kâmeti pîrlikle lâm olup melekü'l-mevt selâmın almagiçün rükû'a varup tamâm-ı ihtirâm itmiş idi. 'Âkıbet rûy-ı sücûdı ve cebhe-i niyâz-ı nâ-ma'dûdı hâk-i dergâh-ı çâre-sâz-ı pür-cûda sürüp yüzini ol secdeden kaldurmamışdur...” (Sungurhan, 2017: 419)

“... Yine ol mansıbdâ vefât itmişdür ya'ni ecel gelüp selâm virüp mikdâr-ı teşehhüd ku'ûda mecâl virmeyüp Sücûdî yüz yire koyup yârâna tahiyyât itmişdür...” (Kılıç, 2009: 945).

Sücûdî, “Selim-nâme” adlı eserinde Kanûnî'nin tahta çıkışından söz eder ki bu da bize 1520 yılında sağ olduğunu gösterir. Mecmû'a-i Kasâ'id-i Türkiyye'de tespit ettiğimiz “nevruz” kasidesine baktığımızda, kasidenin Pargalı İbrahim Paşa'ya sunulduğu görülmektedir:

Sâhib-i sadr-ı vezâret sâlik-i râh-ı Halîl
Ya'ni İbrâhîm Paşa âsaf-ı devr-i zemân (K.1/35)

Bu beyitten anlaşılacağı üzere Pargalı, kasidenin yazıldığı zamanda sadrazamlık makamına yükselmiştir. Bu makama 3 Şaban 929/ 27 Haziran 1523 (Emecen, 2000: 333) tarihinde getirildiği bilinmektedir. Sücûdî'nin kasidesini bu İbrahim Paşa'nın sadrazamlığa terfisi vesilesiyle yazdığını düşünürsek en azından 1523 tarihinde Sücûdî'nin hayatta olduğunu söyleyebiliriz. Tezkirelerde Mısır seferi esnasında Sücûdî'nin hayli yaşlı olduğu ifade edilir. Sücûdî, “nevruz” kasidesinde de hayli yaşlı olduğunu dile getirir:

Ok gibi togrulıgum hep bildi tîr-endâz olan
Çerh-i kec-rev yâ n'îçün kıldı elif kaddüm kemân

Niçe bir olam mezellet topragında pây-mâl
Dehr-i dün-perver elinden niçe bir âh u figân (K.1/58-59)

Latîfî, Sücûdî için “rahmetu'llâhi aleyh” ifadesini kullanır. Demek ki tezkirenin tamamlanış tarihi olan 1546'da Sücûdî hayatta değildir. Kanûnî devrine ait bir in'âmat defterine (Erünsal, 1984: 1-17) baktığımızda şairin adını

görememekteyiz. 934/1528-941/1535 tarihleri arasını kapsayan bu defterde şairle ilgili bir kayda rastlanılmaması Sücûdî'nin 1528'den evvel bir tarihte vefat etmiş olabileceğine bir işaret sayılabilir. Sücûdî'nin vefatıyla ilgili bir tarih manzumesi bulmak gayesiyle o devirde yaşamış şairlerin divânlarını da inceledik. Ancak hiçbir kaynakta herhangi bir bilgiye ulaşamadık.

Eldeki verilere göre Sücûdî'nin 1523-1528 yılları arasında vefat ettiği anlaşılmaktadır. Mustafa Özkat, Münîrî'nin Siyer-i Nebî'sini ele aldığı doktora tezinde, Sücûdî'nin ölüm tarihi olarak H.945/M.1538 tarihine işaret etmektedir.² Bu çalışmada Sücûdî, "Mevlid-i Peygamberî" adlı eserin müellifi olarak gösterilmiştir. Kaynaklarda Sücûdî'nin böyle bir eserinden hiç söz edilmemiştir. Bahsi geçen Sücûdî, mahlas bahsinde de adını andığımız Süleyman Çelebi olup Garîbî Tezkiresi'nde yer almaktadır. Esra Çolak, hazırladığı yüksek lisans tezinde Sücûdî'nin ölüm tarihini 1548 olarak gösterse de bu tarihin olması yukarıda gösterilen nedenden ötürü imkânsızdır.³

1.4 Bulunduğu Görevler

Kınalı-zâde'nin beyanına göre; önceleri sıkıntı içerisinde bulunan Sücûdî'ye, Pîrî Mehmed Paşa (ö.1533) ve Tâcî-zâde Cafer Çelebi (ö.1515) sahip çıkmış ve onu himayelerine alarak tâlihini olumlu yönde değiştirmişlerdir.

"... Niçe zemân sihâm-ı âlâm u ahzâna sînesin kalkan idüp tîr-i pür-te'sîr-i havâdis-i eyyâma nişân olmuş iken Nişâncı Ca'fer Çelebinün nevâziş ü ihsânı ve vezîr-i ehâlî-perver ve me'âlî-güster merhûm Pîrî Paşanın lutf-ı bî-kerânıyla kâtib-i divân olduktan sonra bölük kâtibi olmuş idi..."

Önceleri divân kâtipliği görevinde bulunan Sücûdî, Yavuz Sultan Selim zamanında silahdarlar kâtibi olarak devlete hizmet etmiş ve vefatına kadar bu görevde kalmıştır. (Canım, 2000: 296) Âşık Çelebi ve Kınalı-zâde'nin ifadesine göre;

Bükmeden kaddümi yâ gibi cefâ kılıcı çarh
Gönder ok gibi şehâ bendeni Kalkandelen'e (Müfred 1)

beytiyle Kalkandelen'in haracını Pîrî Paşa'dan talep etmiştir (Kılıç, 2009: 944;

² Özkat, Mustafa (2011). "Münîrî (ö.1521?)'nin Manzum Siyer-i Nebî'si Cilt IV-V İnceleme-Metin", Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üni. s.93

³ Çolak, Esra (2014). "Ali Emiri Manzum 674'teki Şiir Mecmuası" Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üni. s.189

Sungurhan, 2017: 419). Sücûdî, devlet ricali tarafından sevilen bir şahsiyettir. İn'âmat defterlerinde ona verilen câizelerin kayıtlarına rastlanmaktadır. Bir in'âmat defterine göre 10 Cemâzie'l-âhir 915/25 Eylül 1509'da divân kâtipliği görevinde iken kendisine 500 akçe verilmiştir. Yine aynı görevde bulunduğu sırada 7 Muharrem 916/16 Nisan 1510 tarihinde kendisine 500 akçe verilmiştir. 14 Şevval 917/25 Aralık 1511'de de yani II. Beyâzîd'in saltanatının son demlerinde Sücûdî'nin caize olarak "an murabba ba-çuka" hil'ati aldığı kayıtlıdır. (Erünsal, 1981: 303-342)

1.5 Karakter Özellikleri ve İlişkileri

Sehî Bey, Sücûdî için; "ılme kûşîş itmiş hoş tab' pâk-nihâd" (İpekten vd, 2017: 143) demek suretiyle onun karakteri hakkında bazı ipuçları vermektedir. Âşık Çelebi'nin ifadelerine göre Sücûdî, içkiye oldukça düşkün bir kimsedir. Bu sebeple etrafındaki bazı kimseler Sücûdî olan mahlasını "Süci iti" şeklinde telaffuz etmiştir. Ona "Süci iti" diyenlere mukabil Sücûdî, müstehcen bir cevapla karşılık vermiştir:

"... Mey-hârlıġından yârân Sücûdî'yi tahrîf idüp Süci iti dirler imiş. Ol dahı issına benzemeyen ugurlık ve mürebbîmüz Ca'fer Çelebi'dür ana am biti dirler bana Süci iti diseler 'aceb midür dir imiş..." (Kılıç, 2009: 944)

Sücûdî, Yavuz'un muhitindeki şairlerdendir.⁴ Onun bu yakınlığı Pîrî Paşa ve Cafer Çelebi'ye olan yakınlığı sayesinde olmuştur. (İpekten, 1996: 71) Âşık Çelebi'ye göre; Sultan Selim'in Divânı'nı, Sücûdî yazmıştır ve Âşık Çelebi de bu eseri bizzat görmüştür. (Kılıç, 2009: 65) Yavuz, Mısır seferinde Sücûdî'yi de beraberinde götürmüştür. Yanında götürdüğü şairlerden biri de Tâli'î'dir.⁵ Yavuz, bu iki şairi seferin tarihini yazmakla görevlendirmiştir. Âşık Çelebi, Tâli'î (ö.1519?) maddesinde; Sücûdî'nin tarihini gördüğünü ve beğendiğini, Tâli'î'nin yazdığını ise görmediğini, başarısız olduğu için ortaya çıkarmadığını ifade eder. (Kılıç, 2009: 647)

⁴ Diğer şairler şunlardır: Halimî, Hayâlî Abdülvahhab Çelebi, İbni Kemâl, Tâcizâde Ca'fer Çelebi, Tâcizâde Sa'dî Çelebi, Şehîdî, Bursalı Şevkî, Müeyyed-zâde Abdurrahman Çelebi (Hâtemî), Pîrî Mehmed Paşa (Remzî), Zeynel Paşa, Hâfız Acem, Tâli'î, Güvâhî, İshak Çelebi, Nihâlî, Fehmî, Şükri, Sâgarî, Mu'ammâyi, Şâh Muhammed Kazvîni, Dervîş Şemsi, Lâmi'î, Âhî, Zâtî ve Revânî'dir. (Kalkışım, 2003: 106)

⁵ Tâli'î de Farsça Divânı çalışılmış olmasına rağmen Türkçe Divânı henüz daha ortaya çıkarılmamış bir şairdir. Dr. Nusret GEDİK'in çabaları neticesinde bu divân da bulunmuştur. Kendisinden edindiğim son bilgilere göre; divânın iki nüshasını tespit etmiştir. Bu Divân'da 5 kaside ve 84 gazel vardır. Mecmû'alardan topladıklarıyla birlikte 90 civarında gazelin olduğunu ifade eden GEDİK, yakın zamanda bu çalışmayı neşredecektir.

Âşık Çelebi ve Kınalı-zâde Hasan Tezkirelerinde bu sefer için Sücûdî'nin yazdığı bir tarih kıt'ası da kayıtlıdır. Bu seferle ilgili devrin tüm tezkirelerinde anlatılan bir anekdot vardır. Esasında edebiyat tarihimizde, Sücûdî denilince akla bu anekdot gelmektedir:

Mısır seferine çıkan ordu, Temmuz ayının kavurucu sıcaklarında ilerlerken devrin şairlerinden Revânî “berf” redifli bir kaside yazarak Yavuz Sultan Selîm'e sunar. Sultan; “berf bir memdûh nesne midür ki bunun gibi lafz-ı bâridi ta'rîf kasd idüp bana kasîde sunarsın” (Canım, 2000: 296) diyerek şaire kızar. Kühü'l-Ahbâr'da da sultanın “berf ne'ydügin bilinmeyen beriyyede nazm eylemeyesin” (İsen, 2017: 97) dediği kayıtlıdır. Bu durumu gören Sücûdî “berf bir bârid nesnedür anunla dil-i sultânî nerm olmak olur mı?” (Sungurhan, 2017: 419) diyerek Revânî hakkında bir hiciv yazar:

Sovuk sözlerle tondurdun cihânı
Başuna tolular yagsun Revânî

Bürûdetden cahîmi ide yahdân
Sovuk eş'ârın okursa zebânî

Umarken çerhdan semmûr u sincâb
Devirdi kürkini gör bu zemânı

Revânî de bu şiire mukabil kendisine bir beyitle cevap verir. Revânî bu beytinde Sücûdî'nin çok devletliye yüz suyu döktüğünü veya başka sebeple çok yere eğildiğini ima etmektedir:

Yüzün tokunmaduk yer yok cihânda
Anunçün didiler sana Sücûdî⁶

2. EDEBÎ YÖNÜ

Sücûdî'nin edebî yönü üzerine tezkireciler iki farklı görüşe sahiptir. Bazıları onun edebî yönü hakkında müsbet değerlendirmelerde bulunurken bazıları da bu hususta menfi sayılabilecek düşüncelere sahiptir.

Sehî Bey, Sücûdî için “fenn-i şi'rde kâmil ü üstâd kimesne idi” (İpekten vd, 2017: 143) ifadesini kullanır. Latîfî, Sücûdî'de şairlik kudretinin bulunmadığını, yeni sözler ortaya koyabilecek kabiliyette olmadığını, şiirlerinin süsten uzak olduğunu beyan eder.

⁶ Canım, 2000: 296-297; Kılıç, 2009: 944; İpekten vd, 2014: 97; Sungurhan, 2017: 419

Ayrıca Sücûdî'nin nesir alanında da başarısız olduğunu, Sultan I. Selim için yazdığı eserin yetersiz olduğunu söyler:

“... Vaktuhâ şî'r dahî dir idi. Ammâ bu fende çendân bidâ'atı ve icâd u tasarufda ol kadar istitâ'atı ve nazmınun ol kadar lekâfeti yokdur...” (Canım, 2000: 296)

Âşık Çelebi, Sücûdî'nin nazmını ve nesrini beğenir. Ona göre; şiirleri sâde ve anlaşılır düzeydedir:

“... Sücûdî'nün edâsı küşâyende ve inşâsı hoş-âyendedür. Elfâzı sebük ü şîrîn ve ma'ânisi fehme karîb ü iz'âna karîndür...” (Kılıç, 2009: 945)

Hasan Çelebi de onun nazmını “sâde” bulmaktadır:

“... Kasr-ı fesâhat u belâgatı nakş-ı hayâlden sâde olan şu'arâ zümresindendür...” (Sungurhan, 2017: 419)

Gelibolulu Âlî de onun nazmını gösterişten uzak bulanlardandır. Ona göre Sücûdî, çok nazire yazmış bir şairdir. Daha sonraki bölümlerde görüleceği üzere tespit ettiğimiz şiirlerin kahir ekseriyetinin nazire mecmualarında tespit edilmiş olması Âlî'nin bu görüşünü doğrular niteliktedir. Ali, bu kadar nazire yazmasına rağmen nasıl olmuşsa Sücûdî'nin rağbet gördüğünü de ilave etmektedir:

“... Mücerred sâde nazma kudretine ve sâ'ir eş'âr u nezâ'ir didükçe anlara öykünüp taklîd-i bî-bizâ'atına binâ'en her ne hâl ise ragbet bulmuş idi...” (İsen, 2017: 97)

Genel olarak tezkireciler, Sücûdî'nin hoş bir yaradılışa sahip olduğunu buna mukabil hem nazımda hem nesirde başarılı olmadığını, şiirlerinin süsten uzak, orijinal söylemlere sahip olmadığını, sözlerinin sâde, yalın, anlaşılır olduğunu ittifakla ifade etmişlerdir. Kanaatimizce Sücûdî şiire, şair olan hâmisi Cafer Çelebi'nin de desteğiyle, başka şairlere nazire yazarak başlamış ve ikinci sınıf şairler mertebesinde kalmıştır. Latîfi'nin onun için kullandığı “şî'r dahi dir idi” ibaresi onun şairliği amaç edinmediğini, kendi halinde bir şeyler karalamaya çalıştığını göstermektedir. Zira şairleri anlatan bir tezkirede Latîfi'nin böyle bir ifadeyi kullanması abes kalacaktır.

3. ESERLERİ

Sücûdî'nin bilinen tek eseri, Selim-nâme'dir. Selim-nâme, "I. Selim ile II. Selim'in hükümdarlık yıllarının anlatıldığı manzum, mensur veya manzum-mensur karışık tarihî eserlere verilen addır." (Argunşah, 2009: 32) Türk edebiyatında; İshak Çelebi (ö.1538), Keşfi (1525), İdris-i Bitlisî (ö.1521), Şükrî-i Bitlisî (?), Kemal Paşa-zâde (1534), Sa'dî b. Abdülmüteal (?), Celâl-zâde Mustafa (ö.1567), Hoca Sadeddin (ö.1599), Şirî (?) ve Muhyî (?) Selim-nâme türünde eser vermişlerdir.

Sücûdî'nin Selim-nâmesi karışık seci'li bir nesirle yazılmış olup içerisinde bazı beyitlere de rastlanmaktadır. Latîfî, bu eserin beğenilmediğini ifade etmektedir. (Canım, 2000: 296) Âşık Çelebi bu eserin, İshak Çelebi Selim-nâme'sinin zeyli gibi olduğunu söyleyerek İshak Çelebi'nin süslü anlatımına nazaran Sücûdî'nin daha açık bir anlatımı tercih ettiğini ifade eder. (Kılıç, 2009: 945)

Selim-nâme, Yavuz'un cülûsu [1512] ile oğlu Kanûnî'nin tahta çıkış [1520] tarihi aralığını kapsayan 8 yıllık süreci anlatmaktadır. Eserde Yavuz dönemi hakkında ayrıntılı malumatlar görülmez. Argunşah'a göre (2009: 34); Selim-nâme'de "olayların meydana geldiği tarihlerin günü gününe kaydedilmiş" olması eseri değerli kılmaktadır. Bu eser üzerine bir yüksek lisans tezi (Çuhadar, 1988) hazırlanmıştır.

4. SÜCÛDÎ'NİN TESPİT EDİLEN ŞİİRLERİ

Biyografik kaynaklarda Sücûdî'nin bir divânı olup olmadığıyla ilgili bir bilgiye yer verilmemiştir. Sücûdî'nin divânı ya henüz bulunamamıştır ya da bir divânı yoktur.

Sücûdî'nin kanaatimizce bir divânı yoktur. Zira onun şiirle uğraşması "çevresi" sayesinde olmuştur. Gelibolulu Âlî onun diğer şairlere pek çok nazire yazdığını söyler. Latîfî de onun için "şi'r dahi dir idi" demiştir. Bütün bunlar onun divân tertip edecek kadar bu işi benimsemediğini göstermektedir. Sücûdî'nin dağınık halde bulunan pek çok şiiri vardır. Biz bu çalışmada şairin şiirlerini tespit ederek bir araya getirdik. Bu hususta; başta nazire mecmû'alarının tamamı olmak üzere -ulaşabildiğimiz- üç yüzden fazla şiir mecmû'asını inceledik. Buna ek olarak Sücûdî'nin şiirlerine yazılmış bir tahmis vb. var mı? diyerek beş yüzden fazla divânı taradık. Araştırmalarımız neticesinde Sücûdî'nin; 1 kaside, 22 gazel, 2 kıt'a 1 lügaz, 16 matla ve 1 müfredini tespit ettik. Tezkirelerin haricinde 19 farklı şiir mecmû'asında Sücûdî'nin şiirlerinin kayıtlı olduğu tespit edilmiştir:

Şiirin Bulunduğu Yer	Şiir Sayısı	Nazım Şekli	Şiirler
Mecmû'a-i Kasa'id-i Türkiyye	1	Kaside	K. 1
Câmiü'n-Nezâir	1	Gazel	G. 16
Mecma'u'n-Nezâir	16	Gazel	G. 1, 3, 6, 7, 9, 10, 11, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22
Pervane Bey Mecmû'ası	17	Gazel	G. 1, 2, 3, 6, 7, 9, 10, 11, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22
Metâli'ü'n-Nezâir	27	Müfred /Matla	2 Müfred 25 Matla vardır. 25 Matlanın 14'ü diğer kaynaklarda görülmemektedir.
Sultân-ı Hübâna Münâsib Eş'âr (Kâbilî)	2	Matla	1 Farsça matla diğer kaynaklarda görülmemektedir.
Mecmû'a-i Nezâir	3	Gazel	G. 1, 3, 7
Mecmû'a-i Eş'âr (Manisa)	6	Gazel	G. 2, 5, 8, 9, 10, 21
Mecmû'a-i Eş'âr (Revan: 1972)	2	Gazel	G. 3, 7
Mecmû'a-ı Eş'âr (Revan: 1969)	2	Gazel	G. 2, 20
Mecmû'a-i Eş'âr (Muallim Cevdet)	2	Gazel	G. 3, 9
Mecmû'a-i Eş'âr (06 Mil Yza 801)	1	Gazel	G. 4
Mecmû'a-i Eş'âr (06 Mil Yza 485)	2	Gazel	G. 2, 14
Mecmû'a-i Eş'âr (Houghton K.)	2	Gazel	G. 12, 14
Mecmû'a-i Eş'âr (Millet K.)	1	Gazel	G. 13
Mecmû'a-i Eş'âr (Fransa Ulusal K.)	1	Gazel	G. 2
Mecmû'a-ı Eş'âr (Atatürk K. K 1565)	2	Gazel	G. 2, 16
Mecmû'a-i Eş'âr ve Fevâ'id (Süleymaniye K.)	1	Lügaz	L.1 Diğer kaynaklarda görülmemektedir.
Mecmû'a-i Eş'âr (06 Mil Yza 3291)	1	Gazel	G. 20
Viyana Gotha Kütüphanesi	1	Gazel	arab. 402/seezen: Haleb Nr. 610, v.50b Bu gazele ulaşamadık

Tablodan anlaşılacağı üzere Sücûdî'nin şiirleri çeşitli mecmû'alarda dağınık haldedir. Bu mecmû'aları inceleyerek mükerrer olmayan 22 gazelinin var olduğunu gördük. Bu gazellerin %82'si yani 18 gazel, çeşitli nazire mecmû'aları içerisinde yer almaktadır. 4 gazel ise; yurt içi ve yurt dışında bulunan çeşitli şiir mecmû'alarında kayıtlıdır.

Edirneli Nazmî'nin (ö.1555'den sonra) Mecma'u'n-Nezâir'inde diğer nazire mecmû'alarında bulunmayan sadece bir gazel (G.14) vardır. Pervane Bey'in nazire mecmû'asında ise diğer nazire mecmû'alarında kayıtlı olmayan iki gazel (G.2 ve G.13) mevcuttur.

Manisa İl Halk Kütüphanesi, Akhisar Zeynelzade No: 202'de kayıtlı bir Mecmû'a-i Eş'âr içerisinde Sücûdî'nin diğer kaynaklarda görülmeyen iki gazeli (G.5 ve G.8) tespit edilmiştir. Milli Kütüphane, Yz. A 801'de kayıtlı bir Mecmû'a-i Eş'âr'da da şairin diğer kaynaklarda görülmeyen bir gazeli (G.4) mevcuttur. Harvard Houghton Kütüphanesi Türkçe El Yazmaları No: 59'da kayıtlı Mecmû'a-i Eş'âr'da da diğer kaynaklarda rastlanılmayan bir gazeli (G.12) bulunmaktadır.

Tespit edilen gazellerin beyit sayılarında bazı mecmû'alarda farklılık görülmektedir. Edirneli Nazmî ile Pervane Bey'in mecmû'alarını mukayese edecek olursak; 6 gazelin (G. 6, 7, 16, 18, 19, 20) beyit sayısında farklılık olduğu göze çarpmaktadır. Edirneli Nazmî'nin mecmû'asına nazaran Pervane Bey'de beyit sayılarının daha az olduğu tespit edilmiştir. Bu da bize - Sücûdî'nin şiirleri için- Mecma'u'n-Nezâir'in daha güvenilir bir kaynak olduğunu göstermektedir.

Hisâli'nin (ö.1652) Metâli'ü'n-Nezâir adlı nazire mecmû'ası bilindiği üzere sadece matla beyitlerini ihtiva etmektedir. Diğer nazire mecmû'alarına nazaran Sücûdî'nin ölümünden çok daha sonra hazırlanan bu eserde Sücûdî'ye ait 25 matla tespit edilmiştir. Bunlardan 14 matla beytine diğer kaynaklarda tesadüf edilmemektedir. Bu matlaların bir kasideye mi gazele mi ait olduğu belli değildir. Sücûdî'nin Mecmû'a-i Kasa'id-i Türkiyye'de yer alan tek kasidesinin de matla beytinin bu eserde yer aldığını göz önünde bulundurursak özellikle;

Hamdülillâh irdi nevrûz ile eyyâm-ı bahâr
Gül gibi gönlün açılsun dir isen gülzâre var (Matla 1)

Bihamdillâh bahâr irdi açıldı lâle vü güller
Cihân gülzârı zeyn oldı ser-âgâz itdi bülbüller (Matla 3)

Bu iki matladan en az bir tanesinin bir kasidenin matla beyti olabileceğini düşünmekteyiz. Zira Sücûdî'nin, İbrahim Paşa'ya sunduğu nevrüziyye kasidesi de;

Rûz-ı nevrûz irdi zeyn oldı bahâr ile cihân
Makdeminden oldı 'âlem reşk-i gülzâr-ı cinân (K.1/1)

beytiyle başlamaktadır. Bu iki şüpheli matla dışında diğer matlalar tipik gazel matlalarıdır. Bu 14 matla beytinin ve Kâbili mecmû'asındaki 1 Farsça matlan devamı olduğunu da varsayarsak Sücûdî'nin en az 36 gazeli vardır diyebiliriz. Âşık Çelebi Tezkiresinde yer alan;

Çatma kaftân giy yaraşukdur benüm cânım sana
Yaraşur kaplan derisi takye arslanum sana (Matla 15)

matla beytinin de devamı olduğunu düşünmekteyiz. O halde Sücûdî'nin en az 38 gazelinin varlığı söz konusudur. Eldeki verilere göre; Sücûdî'nin; 1 kaside, 22 gazel, 2 kıt'a, 16 matla ve 1 müfredi mevcuttur. 2 kıt'ası ve birer matla ve müfredi tezkirelerde kayıtlıdır. Sücûdî hakkında yapılacak yeni çalışmalarla şüphesiz bu sayılar daha da artacaktır. Kaynaklarda lügaz yazan şairler arasında Sücûdî'nin de adı geçmektedir.⁷ Yaptığımız katalog taramaları esnasında Süleymaniye Kütüphanesi, Ali Nihat Tarlan Koleksiyonu No: 69/4'te yer alan Mecmû'a-i Eş'âr ve Fevâ'id adlı mecmû'a içerisinde v.58b'de kayıtlı 10 beyitlik bir lügazı tespit edilmiştir. Bu manzumeden başka bir lügazını tespit edemedik.

Bunların dışında yurt dışındaki şiir mecmû'alarında da Sücûdî'nin şiirleri kayıtlıdır. Avusturya Gotha Kütüphanesinin katalogunda rastladığımız arab. 402/seetzen: Haleb Nr. 610'da yer alan bir mecmû'anın 50b varağında Sücûdî'ye ait bir gazel yer almaktadır.⁸

4.1 Şiirleri Hakkında Değerlendirmeler

Şairin tek kasidesi, Sadrazam Pargalı İbrahim Paşa için yazılan 67 beyitten müteşekkil bir nevrüziyyedir. Aruzun *fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün* kalıbıyla

⁷ Uzun, Mustafa (2003). "Lügaz-Türk Edebiyatı" Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 27, s. 223

⁸ Bu mecmû'adaki gazele ulaşmaya çalıştık, ancak kütüphane yetkilileri mailimize cevap vermediği için şiiri göremedik. Bu süreçte bize yardımcı olan Sayın Edith Gülçin AMBROS Hocamıza teşekkür ederiz.

yazılan kasidede redif olmayıp “-ân” sesi kafiyedir. Kasidenin; 1-24. beyitleri nesib, 25. beyit tegazzüle giriş, 26-33. beyitler tegazzül, 34. beyit girizgâh, 35-55. beyitler medhiye, 56-66. beyitler fahriye, 67. beyit dua bölümünü teşkil etmektedir.

Sücûdî'nin yazdığı gazellerin tamamına yakını başka şairlere naziredir. Nazire mecmû'alarında sadece iki gazeli zemin şiir olarak verilmiş ve başka şairler tarafından nazire yazıldığı ifade edilmiştir. Mecma'u'n-Nezâir'de bir zemin şiirin olduğunu görmekteyiz. Tezkirelerde de matla beytine yer verilen bu şiir;

Sanma bülbül nagmesi ey gül-îzâr egler beni
Gülşen-i küyunda *bu* feryâd u zâr egler beni (G.20/1)

matlayla başlayan 7 beyitlik gazeldir. Edirneli Nazmî'ye göre bu gazele; Âhî, Gedâyî, Lâmi'î, Meylî, Nazmî (2), Nehârî, Zâtî'nin yazdığı 8 nazire vardır. Pervane Bey'e göre ise zemin şiir Lâmi'î Çelebi'ye ait olup Sücûdî ona nazire yazmıştır. Pervane Bey Mecmû'asında da Sücûdî'ye ait gösterilen bir zemin şiir vardır:

Dosflar oldum yine bir pür-cefâya mübtelâ
Olmasun 'âlemde kimse bî-vefâya mübtelâ (G.2/1)

beytiyle başlayan 5 beyitlik bu gazele, herhangi bir nazirenin yazılmamış olduğu anlaşılmaktadır. Şairin bu gazeli; şiir mecmû'alarında en fazla rastladığımız manzumesi olup 6 farklı şiir mecmû'asında kayıtlı olduğu tespit edilmiştir. “Olur” redifli gazeli (G.3), mecmû'alarda en fazla yer alan ikinci gazeli olup 5 farklı mecmû'ada görülmektedir.

Sücûdî'nin 22 gazelinin şekil özellikleri:

Gazel No:	Beyit Sayısı	Kafiye	Redif	Vezin
1	7	-û	sana	3 Fâilâtün 1 Fâilün
2	5	-â	mübtelâ	3 Fâilâtün 1 Fâilün
3	5	-âb	olur	Mefülü/Fâilâtü/Mefâilü/Fâilün
4	5	-â	mı gelür	3 Feilâtün 1 Feilün
5	5	-ir	midür	3 Fâilâtün 1 Fâilün
6	7	-et	-ümüz	3 Feilâtün 1 Feilün

7	7	-es	-----	3 Fâilâtün 1 Fâilün
8	5	-âl	-----	3 Fâilâtün 1 Fâilün
9	5	-ân	-umdan benüm	3 Fâilâtün 1 Fâilün
10	5	-âh	-umdan benüm	3 Fâilâtün 1 Fâilün
11	5	-â	ömrüm	4 Mefâilün
12	5	-â	-sından	4 Mefâilün
13	5	-âh	-dan	3 Fâilâtün 1 Fâilün
14	7	-ân	acısın	3 Fâilâtün 1 Fâilün
15	5	-âh	-----	Mefûlü/Mefâilü/Mefâilü/Feülün
16	7	-âr	-da	3 Fâilâtün 1 Fâilün
17	5	-âr	-ına	3 Fâilâtün 1 Fâilün
18	6	-û	-sına	3 Fâilâtün 1 Fâilün
19	8	-âne	----	4 Mefâilün
20	7	-âr	egler beni	3 Fâilâtün 1 Fâilün
21	7	-ân	ol yûri	3 Fâilâtün 1 Fâilün
22	5	-â	beni	3 Fâilâtün 1 Fâilün

22 gazelin 13'ü 5 beyit; 7'si 7 beyit; biri 6 beyit, biri de 8 beyitten müteşekkildir. Gazellerin %82'lik kısmı müreddef olup sadece 4 gazelde redif kullanılmamıştır. %68 ile en fazla tercih edilen kalıp olan *fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün* vezni, 15 gazelde kullanılmıştır.

Gazellerin tamamı âşıkâne gazel türündendir. Bu gazellerde aşk, âşık ve maşukla ilgili klasik hususlar işlenmiştir. Yalnızca bir gazelin (G.19) rindâne gazel türüne yakın olduğu görülür. Gazellerin çoğu başka şairlere naziredir. Ancak kimlere nazire olduğu hususunda bir tutarlılık şiir mecmualarında söz konusu değildir. Örneğin ilk gazel için Edirneli Nazmî, *Kâsım Paşa adlı bir şaire naziredir* der. Aynı gazel için Pervane Bey de *Hızrî adlı bir şaire nazire* olduğunu söyler. Yine üçüncü gazeli Edirneli Nazmî, *Ahmedî'ye nazire* olarak gösterirken Pervane Bey de *Kâdirî adlı bir şaire nazire* olarak gösterir.

Sücûdi'nin şiirlerinin dili oldukça sâdedir. Arapça ve Farsça tamlamalar oldukça azdır. Sücûdi'nin bir gazeli (G.15) mülemma gazel olup bir beyti Türkçe bir beyti Farsçadır. Şairin âşıkâne söylemleri yer yer Nedîm'i hatırlatsa da orijinal sayılabilecek bir benzetme, hayal, mazmun gazellerinde yoktur.

SONUÇ

15. asrın geri planda kalan, “Selîm-nâme” adlı mensur eseri ve Revânî ile olan atışmasıyla edebiyat tarihimizde anılan Sücûdî, dîvânı bugün elde olmayan şairlerimizdendir. Dîvânı olmadığı için hakkında ilmî bir çalışma yapılmayan Sücûdî’nin, hayatı hakkındaki bilgiler, tezkirelerin anlattıkları ile sınırlı kalmıştır. Yaptığımız tetkiklere göre şair, 1523-1528 yılları arasında vefat etmiştir.

Tezkirelerdeki bilgilerden anladığımız kadarıyla Sücûdî’nin bir dîvânı yoktur. Buna mukabil bir dîvânçe oluşturabilecek kadar şiir yazmıştır. Gelibolulu Âlî’nin de belirttiği üzere özellikle nazireciliği ile ön plana çıkmış ve şiirlerinin tamamına yakını başka şairlere nazire olmak suretiyle kaleme alınmıştır.

Ekseriyeti nazire mecmû’alarında olmak suretiyle; 1 kaside, 22 gazel, 2 kıt’a, 1 lügaz, 16 matla ve 1 müfredi tespit edilmiştir. Metâlî’ü’n-Nezâir’de yer alan 14 matlayı ve Âşık Çelebi Tezkiresi’ndeki ve Kâbilî’nin mecmû’asındaki bir Farsça matlayı da göz önünde bulundurarak Sücûdî’nin en az 38 gazelinin varlığından söz edebiliriz. Şüphesiz yapılacak yeni çalışmalarla daha pek çok manzumesi bulunacaktır.

Mürettep bir dîvânçe haline getirdiğimiz şiirlerin, devrindeki şairlere nazaran zayıf kaldığını söyleyebiliriz. Sücûdî, birinci sınıf şairlerden olmadığı için de edebiyat tarihlerinde kendisine fazla bir yer bulamamıştır. Bu çalışma ile 15. asırdaki meçhul şairlerden biri daha gün yüzüne çıkarılmıştır.

KAYNAKÇA

ARGUNŞAH, Mustafa (2009). “*Türk Edebiyatında Selim-nâmeler*”, Turkish Studies, Volume 4/8 Fall, s.s. 31-47

BABİNGER, Franz (1992). *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, (Çev. Prof. Dr. Coşkun Üçok) Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

CANIM, Rıdvan (2000). *Latîfî. Tezkiretü’ş-Şu’arâ ve Tabsiratü’n-Nuzamâ, İnceleme-Metin*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

ÇOLAK, Esra (2014). “*Ali Emiri Manzum 674’teki Şiir Mecmuası*”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi.

ÇUHADAR, İbrahim Hakkı (1988). “Süçüdü”nin Selim-nâmesi”, Kayseri: Erciyes Üniversitesi.

DEMİR, Sibel (2011). “Mecmû’a-i Nezâir, Hasan Hüsnü Paşa No: 1031, 1b-50a”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi.

EMECEN, Feridun (2000). “İbrahim Paşa, Makbul” Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 21, s.s. 33-35.

ERÜNSAL, İsmail (1981). “Türk Edebiyatı Tarihinin Arşiv Kaynakları I: II. Bayezid Devrine Ait Bir İn’amat Defteri”, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi, X-XI. s.s. 303-342.

ERÜNSAL, İsmail (1984). “Türk Edebiyatı Tarihinin Arşiv Kaynakları II: Kanunî Sultan Süleyman Devrine Ait Bir İn’amat Defteri”, Osmanlı Araştırmaları, IV İstanbul, s.s. 1-17.

GIYNAŞ, Kamil Ali (2017). *Pervane Bey Mecmuası*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları

GÜMÜŞ, Ahmet Kemal (2012). “Mecmû’a-i Nezâir, Hasan Hüsnü Paşa No: 1031, 50b-100a”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi.

GÜNEŞ, Hasan Ali (2015). “Mecmûa-i Eş’âr (Houghton Ktp. Ms Turk 59)”, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi.

GÜRBÜZ, Mehmet (2011). “Kâbilî’nin Sultân-ı Hübâna Münâsib Eş’âr Adlı Şiir Mecmuası”, Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi.

KALKIŞIM, Muhsin (2003). “Osmanlı Devletinde Şair ve Yazarları Himaye Kriterleri”, Milli Folklor Dergisi, Yıl: 15, S: 57, s.s. 105-108

İPEKTEN, Haluk (1996). *Divan Edebiyatında Edebî Muhitler*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

İPEKTEN, Haluk vd. (2017). *Sehî Bey, Heşt Behişt*, Ankara Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

İSEN, Mustafa (2017). *Künhü’l-Ahbâr’ın Tezkire Kısmı*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

KALYON, Abuzer (2011). “Peşteli Hisâlî; Metâlî’ü’n-Nezâir Adlı Eserinin İkinci Cildi”, Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi.

KARAVELİOĞLU, Murat Ali (2015). *Mecmû’a-i Kasâ’id-i Türkiyye*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

KAYA, Bilge (2003). “Hisâlî; Hayatı, Sanatı, Eserleri ve Metâlî’ü’n-Nezâir Adlı Eserinin Birinci Cildi: İnceleme-Metin”, Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi.

KILIÇ, Filiz (2009). *Âşık Çelebi, Meşâ’irü’ş-Şuarâ: İnceleme-Metin*, İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayını.

KOCA, Sümeyye (2014). “Topkapı Sarayı Kütüphanesi Revan No: 1972’de Kayıtlı Mecmû’a-i Eş’âr [160b - 240a]”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi.

KÖKSAL, Mehmet Fatih (2012). *Edirneli Nazmî, Mecma’u’n-Nezâ’ir*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

KÖKSAL, Mehmet Fatih (2013). “Sücûdî” Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü Maddesi,
<http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=340>
E. T. 24.06.2018

Mehmed Süreyya (1996). *Sicill-i Osmanî*, C.5, (Haz: Nuri Akbayer) İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

MORKOÇ, Yasemin Ertek (2003). “Eğridirli Hacı Kemâl’in Câmiü’n-Nezâir’i”, Doktora Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi.

ÖZER, İlknur (2012). “Mecmû’a-i Nezâir, Hasan Hüsnü Paşa No: 1031, 100b-150a”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi.

ÖZTÜRK, Uğur (2013). “Mecmû’â-ı Eş’âr (Muallim Cevdet K.479)”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi.

SUNGURHAN, Aysun (2017). *Kınalızâde Hasan Çelebi, Tezkiretü’ş-Şu’arâ*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

ŞENTÜRK, Ahmet Atilla ve KARTAL, Ahmet (2012). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

Mecmû'a-ı Eş'âr, Manisa İl Halk Kütüphanesi Akhisar Zeynelzade Koleksiyonu No: 202.

Mecmû'a-ı Eş'âr, Süleymaniye Kütühanesi, Ali Nihat Tarlan Koleksiyonu, No: 69/4.

Mecmû'a-ı Eş'âr, Milli Kütüphane Yza 801.

[DÎVÂNÇE-İ SÜCÛDÎ]

KASİDELER

1⁹

Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

1. Rûz-ı nevrûz irdi zeyn oldu bahâr ile cihân
Makdeminden oldu 'âlem reşk-i gülzâr-ı cinân

Nefh-i rûh etdi meger ecsâda enfâs-ı nesîm
Yâ cihâne virdi zîb ü fer bihişt-i câvidân

Lutf-ı enfâs-ı sabâ mı yâ nesîm-i rûh-bahş
Kim virür emvât-ı hâkîye dem-â-dem bûy-ı cân

Sihr idüp bozdu tılsımını şitânun nev-bahâr
Yir yüzine varın izhâr itdi her genc-i nihân

5. Hâkden baş kaldurup cân buldı emvât-ı nebât
Münkire bildürdi haşr ahvâlini Hak bî-gümân

Hurdeler geçmiş çemende yine nakkâş-ı bahâr
San nigâristân-ı Çîn oldu harîm-i gülsitân

Ravza-i bâğ-ı İrem mi dehr yâ gülzâr-ı kuds
K'anda ne havf-i zemistân var ne bîm-i mihr-i cân

Kurdu evreng-i çemende mihter-i bâd-ı sabâ
Ebrden şâh-ı reyâhîn üzre müşğîn sâyebân

Vârise gülşende dükkân açdı 'attâr-ı sabâ
Kim mu'attardur revâyihden meşâm-ı bûstân

10. Dürlü reng ile müzeyyen oldu etfâl-i çemen
Gel 'arûs-ı dehri gör pîr iken oldu nev-cevân

⁹ Mecmû'a-i Kasâ'id-i Türkiyye, K.64. Matla beyti Metâli'ü'n-Nezâir C. II, s.551'de yer almaktadır.

Gonciler kıldı tebessüm serv uğındı güldi gül
Bilmezem bülbüllere n'oldı k'ider âh u figân

Bezm-i gülde bülbüle cevri ile kan yutdurmasa
Lâlenün yüzine urmazdı şarâb-ı ergavân

Tıfl-ı mekteb gibi baş egmiş benefşe bâgda
Zülf-i dilber vasfını benzer ider dâyim revân

Bâde-i hamrâyile geldi şakâyık gülşene
Bildi kim irer bahâr-ı 'ömrine dehrün hazân

15. Asumâne döndi ezhâr ile yir yir sebzâr
Nerges ü nesrîn nücûm âb-ı revândur Kehkeşân

Nerges-i simîn-beden almış ele zerrîn-kadeh
Gâlibâ iltür çemen şâhna anı armagân

Hâr zahmından kaçurup dâyesi gül tıflınun
Goncelerden bağlamışdur boynına 'ikdü'l-lisân

Görinen kavs-i kuzeh sanman harîm-i bâgdan
Çerh mir'âtına düşmüş 'aks-i mîr-i 'âşıkân

Sebzâr-ı dehrde nerges degüldür görinen
'Aks-i encümdür çemen âyînesind'olmuş 'iyân

20. Sûseni gör çin seher çini 'alemler kaldurup
Tig elinde gûyiyâ Çinden gelür bir pehlevân

Yohsa bir bmar ezrak-pîrehen mi sebz-pûş
Gök kebüterdür ya hod şâh üzre tutmuşdur mekân

Nerges-i simîn-beden yakmaga şem'in lâlenün
Bezm-i gülzâre getürmüş niçe zerrîn şem'dân

Başdan ayaga zebân olup çemende yâsemen
İtmege vasfin semen-simâlarun açmış dehân

Bir saçı sünbül yüzi gül hûba döndi sahn-ı bâg
İstemez yavuz yil esdügin içinde bâgbân

25. Bezm-i gülşende seher bülbül ser-âgâz eyleyüp
Okıdu bu şi'ri kim dillerde ola dâstân

Gül yüzün gülzâr-ı cennet midür iy serv-i revân
Verd-i hattun verdi yâ Firdevs bâgından nişân¹⁰

Akdı gönlüm su gibi sen serv-i dil-cûdan yana
Cân dahî ayaguna yüz sürmege oldu revân

Gül yüzünsüz gülşen-i cennet cehennemdür bana
Bülbüle gülzârsuz zindân olur bâg-ı cinân

Nakd-i cân vürüp metâ'-ı vasluna irmez elüm
Eyledüm bâzâr-ı 'ışkunda tasavvurdan ziyân

30. Gam yimez 'ışkunda mihnet oklarından ehl-i 'ışk
Tan mı iy gül bülbüle olsa dikenden âşiyân

Ravza-i 'ışkunda irmezse nesîm-i vuslatun
Od olur sensüz Halîlüm bana gülzâr-ı cihân

Kırdun iy şîrin-dehen sâhib-mezâkı cevri ile
Sana dirlerse sezâdur husrev-i sâhib-kırân

Niçe bir dil almaga eyler gözün gamzen kemîn
Niçe bir cân kasdına ebrûlarun kurar kemân

Zulm-i bîdâdun elinden kime feryâd ideyin
İlticâ itdüm ana k'oldur penâh-ı ins ü cân

35. Sâhib-i sadr-ı vezâret sâlik-i râh-ı Halîl
Ya'ni İbrâhîm Pâşâ âsaf-ı devr-i zemân

¹⁰ Bu beyit Metâli'ü'n-Nezâir C. II, s.551'de yer almaktadır.

Matla‘-ı mihr-i ‘adâlet menba‘-ı cûd *u* sehâ
Zübde-i halk-ı cihân makbûl-i şâh-ı kâmrân

Kâmkâr *u* kâ*m*-bahş *u* kâr-fermâ kâmbîn
Saf-der ü leşker-şiken düşmen-küş ü kişversitân

Râm olupdur emrine baht-ı cüvân *u* ‘akl-ı pîr
Bende-i fermân-beri olmuş-durur pîr ü cüvân

‘Adlidür zulm ü sitem Ye‘cücine sedd-i sedid
Âsitân-ı devletidür ‘âleme dârü’l-emân

40. İntizâmna cihânun re‘yi olmuşdur zamîn
İntifa‘na zemânun ‘adli olmuşdur zamân

Cân virür hükm-i revân-bahşun vücûd-ı ‘âleme
İy vücûd-ı nâzenînün memleket cismîne cân

Ol hümâ-yı evc-i rifatsin ki kasrun üstine
Bir hevâyî gök kebûter gibi döner âsumân

Mihr ü meh huddâm-ı encüm-ihtişâmun rûz *u* şeb
Âsitânunda biri derbân birisi pâsbân

Bezm-i kadrün şem‘idür mâh-ı şeb-efrûz-ı felek
Devletün kasrında zerrîn topdur mihr-i cihân

45. Çâşnigîr-i ta‘âmun hür *u* gilmân *u* melek
Mirvihâ-gerdân-ı bezmün zümre-i kerrûbiyân

Bâg-ı dehre vireli ‘adlün bahârı i‘tidâl
Anda ne havf-i şitâ var ne şitâb-ı mihr-i cân

Görinen yir yir riyâz-ı dehrde nerges degül
Mihr-i lutfun olmuş evrâk-ı çemende zer-feşân

‘Aks-i şemşîrünle n‘ola nûr *u* fer bulsa semâ
Gülşene neşv ü nemâ virür belî âb-ı revân

Rûz-ı rezm içinde kim tîgün niyâmından çıkar
San dehân-ı ejdehâdan saçılır nâr u duhân

50. Âstîn-i ‘adli silkelden yed-i insâf ile
Pâkdür gerd-i sitemden dâmen-i âhir zemân

Cennet olurdu yiri a‘râfa basmazdı kadem
Gitse bu ‘adl ile dünyâdan eger Nûşinrevân

Tîg-i lutfun yir yüzün tutdı ser-â-ser cûd ile
Kanı meydân-ı keremde sana benzer pehlivân

Bilmezem vâsf-ı bedî‘ün kim beyân eyler ‘aceb
Kim anun şerhinde ‘âciz ‘akl kâsırdur lisân

Cem‘ idüp vâsfun bahâristânınun ezhârını
Bir gülistân bağladum k‘ırmez ana bâd-ı hazân

55. Sensin ol kân-ı sa‘âdet kim işigün yâsdanup
Niçe benüm gibi kullar oldu mîr-i kâmrân

Benven ol gavvâs-ı bahr-i ‘ilm ü fazl u ma‘rifet
Kim olupdur kulzüm-i medhünde tab‘um dür-feşân

Âsefâ gün gibi rûşendür benüm hâlüm sana
Bana zulm ü gadr iden baht-ı siyâhumdur hemân

Ok gibi togrulıgum hep bildi tîr-endâz olan
Çerh-i kec-rev yâ n‘içün kıldı elif kaddüm kemân

Niçe bir olam mezellet toprakında pây-mâl
Dehr-i dîn-perver elinden niçe bir âh u figân

60. Niçe yıldur yıl gibi kıldum cihânu cüst-ü-cû
Tâli‘ümde bulmadum aslâ sa‘âdetden nişân

‘Âkıbet yüz sürüyi geldüm işigün tozına
Kim vücûdundan bana ide saâdet iktirân

Umaram şimden *girü* manzûr *ola* ehl-i kemâl
Kande var zâtun *gibi* dâniş-güzîn ü nüktedân

Gark olurdu bahr-i zilletde vücûdum zevrakı
Câme-i himmet ümidi olmasaydı bâdbân

Çün Sücûdi benden *idindi* işigün secdegâh
Umaram kim feth-i bâb *ide* Hudâ-yı Müste‘ân

65. İhtisâr *eyle* dilâ şimden *girü* tasdiki ko
Hâlüne çün vâkıf oldu âsef-i husrev-nişân

Şerh olunmaz çün senün hâlün *gibi* vasfı anun
Sıdk ile *eyle* du‘â-yı devletin vird-i zebân

Büstânında sipihrün olduğınca nev-bahâr
Hak bahâr-ı ömrüne irgürmesün hergiz hazân

GAZELLER

1¹¹

Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

1. ‘Âşıkca cevri ü cefâ itmek çün olmuş hû sana
Bî-vefâsın dostum şimden *girü* yâ hû sana

Germ olup her gün güneş bâzâr-ı hüsnün *tolanur*
Cân u dilden müşterîdür benzer ey meh-rû sana

Tutma el üstüne sâkî *ayaga* binüp şarâb
Başa çıkup çok iş eyler ol delûkanlu sana

Perçemün tâvûsı ‘ankâlar şikâritse ne tan
Şîr-i nerler sayd olurlar ey gözi âhû sana

¹¹ Mecma’u’n-Nezâir, ş.153; Pervane Bey ş. 72; Mecmû’a-i Nezâir, Süleymaniye Kütüphanesi, H. Hüsnü Paşa No: 1031 v.19a. Mecmû’a-i Nezâir’de yer alan gazel 5 beyitten müteşekkildir. 3. ve 6. sıradaki beyitler yoktur. Gazelin matla beyti Metâli’ü’n-Nezâir C. I, s.23’de yer almaktadır.

5. Hasretinden kan yudup la'î ol leb-*i* mercânunun
Ben nice cân virmeyem ey dişleri lü'fü' sana

Hamdüli'llâh pâdişâhum devletinde hüsnünün
Derd ü gam eksük degüldür *bana ne kaygu* sana

Çünkü aldun bûy-ı zülfin gayrı sevdâdan sakın
Ey Sücûdî 'ömrün *olduğınca yiter bu* sana

2¹²

Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilâtün/Fâilün

1. Dosđlar oldum yine bir pür-cefâya mübtelâ
Olmasun 'âlemde kimse bî-vefâya mübtelâ

Zerreveş gün yüzlüler mihrinde sergerdân iken
Eyledi devrân *beni* bir mehlîkâya mübtelâ

Âh kim derd ü belâdan bir dem âzâd olmadum
Ben gedâ oldum bugün bir pâdişâha mübtelâ

Derd-i yâr *u* mihnet-*i* agyâr *u* gurbet şiddeti
Ne belâdur olmışam *bunca* belâya mübtelâ

5. Lâleveş kanlar yudar her dem Sücûdî derdîmend
Ola ey gonçe-leb sen bî-vefâya mübtelâ

3¹³

Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâilü/ Fâilün

1. Sûretde gerçi hüsnüne zülfün nikâb olur
Ma'nâ yüzinde 'âşıka *sanma* hicâb olur

¹² Pervâne Bey, ş.1708; Mecmû'a-i Eş'âr, Manisa İl Halk Kütüphanesi, Akhisar Zeynelzade No: 202, v.4a; Mecmû'a-ı Eş'âr, Topkapı Sarayı, Revan No: 1969, v.125a; Mecmû'a-ı Eş'âr, Milli Kütüphane, 06 Mil Yza 485, v.51a; Mecmû'a-ı Eş'âr, İ.B.B. Atatürk Kitaplığı, K 1565. Ayrıca Fransa Ulusal Kütüphanesi, Suppl. Turc 388, v.55a'da da bu gazel kayıtlıdır. Bu eseri master tezi olarak hazırlamakta olan Volkan Topkaya Beye haber verdiği için teşekkür ederim.

¹³ Mecma'u'n-Nezâir, ş.1735; Pervane Bey, ş.1768; Mecmû'a-i Nezâir, Süleymaniye Kütüphanesi, H. Hüsnü Paşa No: 1031 v.131b; Mecmû'a-i Eş'âr, Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet No: K.479, v.36b; Mecmû'a-i Eş'âr, Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Revan 1972, v.188b. Gazelin matla beyti Metâli'ü'n-Nezâir C. I, s.642'de yer almaktadır.

Kan itdürürse çeşmüne la'lün 'aceb degül
Her kanda ise fitneye bâ'is şarâb olur

Haddün hayâli mün'akis oldukça çeşmüme
Te'sir-i tâb-ı âteş-i dilden gül-âb olur

Her gün süm-i semendine yüz sürer âfitâb
Ol şeh-süvâr-ı hüsn ne 'âlî-cenâb olur

5. Sür yüzünü işigine kıl rûz u şeb du'â
Ki_ol kapudan Sücûdî sana feth-i bâb olur

4¹⁴

Feilâtün/Feilâtün/Feilâtün/Feilün

1. Yine cânım sevinür ol ruh-ı zibâ mı gelür
Ol gözüm nûrı ya ol mihr-i tecellâ mı gelür

Tolaşur sünbülüne dil göricek gül yanagın
Nev-bahâr içre 'aceb başuma sevdâ mı gelür

Derdümi aglıyacak bana gülersin güzelim
'Âşıkın hâli sana yoksa temâşâ mı gelür

Gark olursa gam-ı 'aşkında n'ola keşti-i dil
Tâlib-i dürr olanın gözine deryâ mı gelür

5. Gerçi var ey yüzi gül gülşen-i küyunda hezâr
Bu Sücûdî gibi bir bülbül-i gûyâ mı gelür

5¹⁵

Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

1. Sayd olursın gayra yohsa sîm ü zer vâfir midür
Hây sad pâre ya bizüm akçemüz bâkır mıdur

¹⁴ Mecmû'a-i Eş'âr, Milli Kütüphane, 06 Mil Yza 801, v.61a

¹⁵ Mecmû'a-i Eş'âr, Manisa İl Halk Kütüphanesi, Akhisar Zeynelzade No: 202, v.4b.

Geçdi ‘ömrüm derd ile hecründe iy hûr-ı behişt
Bir kişi düzah ‘azâbın çekmege kâdir midür

Ka’be-i vaslundan ayurdu beni bi-dîn rakîb
İy halilüm yohsa ol dîn düşmeni kâfir midür

Bu müsâfir-hâne*de* bir *gice* mihmân olmadun
Yohsa mihmândâr vakfına nâzır midür¹⁶

5. Şi’r ile dâ’im perî-peykerleri teshîr ider
Bu Sücûdî bilmezem şâ’ir mi yâ sâhir midür

6¹⁷

Feilâtün/Feilâtün/Feilâtün/Feilün

1. Zerrece yog ise mihrünle n’ola ragbetümüz
Vardur ey meh yine yirden göge dek minnetümüz

Bezm-i ‘ışkunda yanup yakılalum şem‘-sıfat
Çünkü pervânelerüz yanma durur san’atımız

Kanı Mecnûn göre Leylâ saçun âşüftelerin
Kanı Ferhâd içe Şîrin mi bile şerbetümüz

Mescid ü savma’ada kadrimüz olmasa ne var
Gele mey-hâneye zâhid göresin hürmetümüz

5. Seg-i kûyun bize yâr olmadı emrün sımayup
N’idelüm pâdişehüm işlemedi devletümüz

Hüsrevâ meclisimizden leb-i şîrinün için
Gider agyârunı telh eylemeyüp sohbetümüz

Ka’be kûyında Sücûdî idemem gayra sücûd
Kaşı mihrâbınadur kible hakı niyyetümüz

¹⁶ Vezin problemi vardır.

¹⁷ Mecma’u’n-Nezâir, ş.1871; Pervane Bey, ş.2981, Pervane Bey Nazire Mecmû’asında bu gazel 5 beyitten müteşekkil olup 4. ve 5. beyitler yoktur. Ayrıca 2. ve 3. beytin yeri farklıdır.

7¹⁸

Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

1. Gam degül cân virmege 'ışkunda eylersem heves
Yirde buldum gökde isterken ben ey 'İsâ-nefes

Gamzenün peykânlarınsuz cân u dil âh idemez
Bî-niyâz olsa nice feryâd ider cânâ ceres

Bezm-i gamda kâmetüm çeng oldı kânün oldı âh
Def gibi gögsüm dögüp ney gibi zâram her nefes

Küyuna uçmak diler cismüm koyup cân bülbüli
Gülşenün kadrin bilür ancak giriftâr-ı kafes

5. Hüsrevâ şîrîn-lebün bîmârıdur Ferhâd-ı dil
Kanda ise cân virür helvâ-yı şîrine meges

Hey meded öldüm bana bir bûse vir didüm didi
Ölmeğil ey haste sag ol bûsen al tek sözi kes

Ey Sücûdî râz-ı 'ışkın sakla âh itme didüm
Ney gibi bagrun delinsün tutmadun bir dem nefes

8¹⁹

Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

1. Didüm iy bî-vefâ yok mı 'aşıkâ meyl-i visâl
Didi iy sevdâ-zede fikr-i ba'îd emr-i muhâl

Şem'-i 'ışkunla hevâ-yı dūd-ı âhumdan benüm
Her gice iy meh felek dutar çü fânüs-ı hayâl

Rüşen oldı gün gibi bildük tamâm eksiklügin
Ol mehün ebrûsına öykünmesün hergiz hilâl

¹⁸ Mecma'u'n-Nezâir, ş.2025; Pervane Bey, ş.3308; Mecmû'a-i Nezâir, Süleymaniye Kütüphanesi, H. Hüsnü Paşa No: 1031 v.212a; Mecmû'a-i Eş'âr, Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Revan 1972, v.229b; Gazelin matla beyti Metâli'ü'n-Nezâir C. I, s.935'de yer almaktadır. Pervane Bey Mecmû'asında, Mecmû'a-i Nezâir'de ve Mecmû'a-i Eş'âr'da, bu gazel 5 beyitten müteşekkil olup 2. ve 6. beyitler yoktur.

¹⁹ Mecmû'a-i Eş'âr, Manisa İl Halk Kütüphanesi, Akhisar Zeynelzade No: 202, v.4b.

İy gönül var ol güzeller şâhı dîvân idicek
Hâlûni 'arz it üşenme elçiye yokdur zevâl

5. Derd-i hecründen Sücûdî çokdan olurdu helâk
Olmasaydı devlet-i 'ışkunda ümmîd-i visâl

9²⁰

Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

1. Bir haber vir ey sabâ serv-i revânumdan benüm
Ol saçı sünbül yüzi gül gülsitânumdan benüm

Zerrece rahm itmedi mihrinde ben ser-geşteye
Kim umardı ol meh-i nâ-mihrbânnumdan benüm

Hasretünden derd ile kaddüm kemâna dönmedin
Ok gibi ey kaşı yâ gel gitme yanumdan benüm

Ölmedin derd ile çekdüm hecr-i cânân acısın
Hak bilür usanmışam bu tatlu cânumdan benüm

5. Öldürem dîmiş Sücûdî bende*yi* lutf eylemiş
Çok degüldür ol kerem devletlü hânnumdan benüm

10²¹

Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

1. Zulm ile kıldun cüdâ gün yüzlü mâhumdan benüm
Gâfil olma ey felek göynüklü âhumdan benüm

Ben garîbi redd idüp çekdi rakîbi bagrına
Kim umardı dostlar devletlü şâhumdan benüm

²⁰ Mecma'u'n-Nezâir, ş.3115; Pervane Bey, ş.4890; Mecmû'a-i Eş'âr, Manisa İl Halk Kütüphanesi, Akhisar Zeynelzade No: 202, v.4b; Mecmû'a-i Eş'âr, Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet No: K.479, v.64a. Gazelin matla beyti Metâli'ü'n-Nezâir C. II, s.488'de yer almaktadır.

²¹ Mecma'u'n-Nezâir, ş.3170; Pervane Bey, ş.4903; Mecmû'a-i Eş'âr, Manisa İl Halk Kütüphanesi, Akhisar Zeynelzade No: 202, v.3b. Mecmû'a-i Eş'âr'da 3. ve 4. beyitlerin yeri farklıdır.

Cân virüp 'ışkunda derd almak günâh ise bana
Bi'llah ey 'îsâ- nefes gel geç günâhumdan benüm

Görinenler sanma kevkebdür felekde ey melek
Yir yir âteş sıçradı dūd-ı siyâhumdan benüm

5. Cevr-i dilberden Sücûdi var şikâyet eyleme
Sana kısmet *bu* imiş ol pâdişâhumdan benüm

11²²

Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün

1. Tayanup hüsnüne cevır ü cefâ itme bana 'ömrüm
Mu'ayyendür ki fânîdür bu hüsn-i bî-bekâ 'ömrüm

Helâl it âhîret hakkın çü geldi haddüne hattun
Bana dirlik harâm oldu vü buldı intihâ 'ömrüm

Basarsan kabrüne bir dem kadem ey 'îsi-i cân-bahş
Tenüm baş kaldurup yirden diye hâ merhabâ 'ömrüm

Gidermiş zülfi haddinden kesüp 'âşıklarun 'ömrün
Bilür devr-i kamerdür *bu* inen kılmaz vefâ 'ömrüm

5. Güzeller şâhısın n'ola Sücûdi bendene geh geh
İdersen bûseler hüsnün zekâtından 'atâ 'ömrüm

12²³

Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün

1. N'ola yâ Rab kaçır dilber bugün ben mübtelâsından
Ciger derd ile kan oldu anun hecristi belâsından

Eşigin yasdanup dün gün gönül bîmâr olup [gör kim]
Ölümüm ihtiyâr itdüm geçüp nâmûsı 'ârumdan

²² Mecma'u'n-Nezâir, ş.3264; Pervane Bey, ş.5014. Gazelin matla beyti Metâli'ü'n-Nezâir C. II, s.517'de yer almaktadır.

²³ Mecmû'a-i Eş'âr, Harvard Houghton Kütüphanesi Türkçe El Yazmaları No: 59, v.8b

Lebine benzedüğüçün bugün gülşende bir gonca
Yetüp bād-ı sabâ *anı* iki bölđi kafâsından

Nice dil virmesün ‘aşık anun *gibi* sitem-kâra
Gönül bî-ihdiyâr *oldı* anun cevır ü cefâsından

5. Sücûdî ta’nlama *yâri* bugün sûfiyi redd eyle
Utanmaz ol perî-peyker anun tâc *u* kabâsından

13²⁴

Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

1. Kıldı ben bî-tâli‘i devrân cüdâ sen mâhdan
İster iken vaslunu şâm *u* seher Allâh’dan

Subha dek her şeb sitârem aglasun ‘ayn itmenüz
Zerrece yok tâli‘üm mihrinde âh ol mâhdan

Ol tabîb-i cân *u* dil terk itdi ben dil-hasteyi
Bana dermân ey ecel yandım yakıldım âhdan

Âsitân-ı devletinde bir zamân sultân idüm
Ben gedâya zulm idüp sürdüler ol dergâhdan

5. Sen şehi sevmek Sücûdî bendene düşmezdi lîk
Pâdişâhum ‘ışk fark itmez gedâyı şâhdan

14²⁵

Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

1. Cân *u* dilden râzıyam ben çekmege cân acısın
Ey felek göstermegil tek hecr-i cânân acısın

²⁴ Pervane Bey, ş.5517; Mecmû‘a-i Eş‘âr, Millet Kütüphanesi, Ali Emiri, No: M. 674, v.165a. Gazelin matla beyti Metâli‘ü’n-Nezâir C. II, s.615’de yer almaktadır.

²⁵ Mecma‘u’n-Nezâir, ş.3645; Mecmû‘a-i Eş‘âr, Harvard Houghton Kütüphanesi Türkçe El Yazmaları No: 59, v.8a. Bu Mecmû‘a-i Eş‘âr’da 5 beyit olup 3. ve 4. beyitler yoktur. Ayrıca matla beytindeki ikinci mısra ile makta beytindeki ikinci mısra yer değiştirmiştir. Mecmû‘a-ı Eş‘âr, Milli Kütüphane, 06 Mil Yza 485, v.11a. Burada da gazel 5 beyit olup 3. ve 4. beyitler yoktur.

Hüsrevâ hecründe bildüm cân-ı şîrîn kadrini
Hak Te'âlâ kimseye göstermesün cân acısın

Rahm iderdün ey felek mihrinden ol mâhun bana
Zerrece bilsen eger 'âlemde hicrân acısın

Ol güherden ayru ey çeşmüm dök acı yaşları
Acır ise yaşuna deryâ-yı 'ummân acısın

5. Ol sanem hecrinde ey dil ol kadar kan agla kim
Hâlüne rahm eyleyüp kâfir müselmân acısın

Yârımı ayırdı benden dostlar bî-dîn rakîb
Hâlümü yârâna din acırsa yârân acısın

Cân-ı şîrîn acısın çeksün Sücûdî derdmend
Yâ İlâhî tek ana gösterme cânân acısın

15²⁶

Mefûlü/Mefâilü/Mefâilü/Feülün

1. Ger 'arz-ı cemâl eyleyeni gün gibi ey mâh
Hayretde kalup hüsnünü gören diye Allâh

Goftem ki turâ bende şodem bâ-dil ü cân goft
El 'abdü ve mâ yemlikuhû kâne li-mevlâh

Ger diler isen solmaya gülzâr-ı cemâlün
Bülbülleri inletme sakın eylesün âh

Der 'ışk-ı tu ger hest besî cây-i hatarhâ
Lâ hemme ve lâ havfe tevekkültü 'ala'îlâh

5. Hâk olduğu yolunda Sücûdî budur ey cân
Üstüne güzer eylesin lutf ile gâh gâh

²⁶ Câmîü'n-Nezâir, ş.2037; Mecma'u'n-Nezâir, ş.4623; Pervane Bey, ş.6152. Bu gazelin matla beyti Kâbilî'nin Sultân-ı Hübâna Münâsib Eş'âr adlı mecmû'asında [b.2698] yer almaktadır.

16²⁷

Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

1. Gonçe la'lün yâdına ey serv-kad gülzârda
Kan yudar bülbül gibi her dem miyân-ı hârda

Cân virüp 'ışkunda derd almak diler gönlüm velî
Ev hisâbı râst gelmez degme kez bâzârda

Ruhların vasfın yazar ey mâh her gün şevk ile
Âfitâb altın kalemler her der ü dîvârda

Cur'a-i câm-ı visâlınden ne mümkün dostlar
Derd ü gam olmak nasibüm meclis-i dildârda

5. Lâle-haddün yâdına ey husrev-i şîrîn-dehen
Derd ile kanlar yudar Ferhâdveş kuhsârda

Cezbe-i zencîr-i zülfündür dil-i dîvâneyi
'Âkil iken bend iden bu turre-i tarrârda

Vasl-ı dilberdür Sücûdî gerçi 'âlemden garaz
'Âşık-ı sâdık velî kalmak gerek dîdârda

17²⁸

Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

1. 'Âşık oldum bir büt-i Çîn'ün bugün dîdârına
Hey müselmânlar meded düşdüm saçı zünnârına

Zülf-i bî-dînün gidermezsen ruhundan ey sanem
Vây îmân ehlinün zühd ü salâh u kârına

²⁷ Mecma'u'n-Nezâir, ş.4045; Pervane Bey, ş.6362. Pervane Bey Nazire Mecmû'asında yer alan gazel 5 beyitten müteşekkil olup 3. ve 6. beyitler yoktur. Mecmû'a-ı Eş'âr, İ.B.B Atatürk Kitaplığı, K 1565. Gazelin matla beyti Metâli'ü'n-Nezâir C. II, s.1003'de yer almaktadır.

²⁸ Mecma'u'n-Nezâir, ş.4143; Pervane Bey, ş.6628.

Gülşen-i hüsnünde ben derd ile kan a^glayayın
Rahmı yok dirler seni ey gonçe bülbül zârına

Meclis-i ışkunda gönlüm şevk ile nûr olmaga
Mûmdur pervâneveş ey şem'-i haddün nârına

5. Şâd idüp gamdan Sücûdî benden âzâd itmedün
Hây efendim var ise uydun 'adû güftârına

18²⁹

Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

1. Akdı gönlüm *su gibi* bir dilberün dil-cûsına
Cân dahu oldu revân eşküm *gibi* pâ-bûsına

Gün *gibi* mâhiyyetin bildük kosun eksükligin
Ol mehün öykünmesün aydun hilâl ebrûsına

Doğmasun *mu başına* çerhün sa'âdet mihri kim
Subh olunca bir *mehi* her şeb çeker pehlûsına

Cân virür dil hançer-i hûn-rizün irse bagruma
Görmedüm 'ömrümde böyle cân virür kanlusına

5. Dâye-i gül tıflına hârun dilinden havf idüp
Gonçeler 'ıkdü'l-lisân asmış durur bâzûsına

Şerbet-i la'ından em ister Sücûdî derdmend
Din tabîb-i câna tîmâr eylesün sayrusına

19³⁰

Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün

1. Alaldan sâkî-i meh-rû *ele gün gibi* peymâne
Harâbât ehli lâ-ya'kıl geze mey-hâne mey-hâne

²⁹ Mecma'u'n-Nezâir, ş.4216; Pervane Bey, ş.6652. Pervane Bey Nazire Mecmû'asında bu gazelin 2. beyti yoktur. Gazelin matla beyti Metâli'ü'n-Nezâir C. II, s.1056'da yer almaktadır.

³⁰ Mecma'u'n-Nezâir, ş.4521; Pervane Bey, ş.6453. Pervane Bey Nazire Mecmû'asında bu gazel 5 beyitten müteşekkil olup 3. ve 4. beyitler yoktur. Gazelin matla beyti Metâli'ü'n-Nezâir C. II, s.1092'de yer almaktadır.

Mahabbet-hâne-i dilde pür oldu 'ışkı cânânun
Yüri ey 'akl-ı nâ-merdüm ki sığmaz anda bigâne

Harim-i Ka'be-i vaslundan ayırdı beni düşmen
Bunu kâfir dahu itmez halilüm bir müselmâna

Hayâl-i vasl-ı cânâna kanâ'at eyle gel ey dil
Bilürsin 'âşık-ı dil-haste döymez derd-i hicrâna

5. Tolular virüp ey sâki emermiş la'l-i mey-günun
İçerdüm su gibi kanın elüme girse peymâne

Rakibüm ol melek-hüyu cüdâ itmek diler benden
Müselmânlar görün şeytân nice kasd itdi imâna

Gönül var ol güzeller şâhına di sevdüğüm bilsün
N'ola hâlîni bir mûrun dise Âsaf Süleymân'a

Gazel tarzında Hüsrev'den dem urur nazm-ı pür-sûzun
Anunçün şi'rün okurlar Sücûdî derdmendâne

20³¹

Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

1. Sanma bülbül nagmesi ey gül-izâr egler beni
Gülşen-i küyunda bu feryâd u zâr egler beni

Fürkatünde dem-be-dem merdümlük eyler ey perî
Yaşı çoğ olsun bu çeşm-i eşk-bâr egler beni

Gamdan öldüm hey meded câm-ı sürür-encâmı sun
Sâkîyâ ancak şarâb-ı hoş-güvâr egler beni

Dostum çokdan ölürdüm derd-i hicrânunla lik
Ârzü-yı vasl içinde intizâr egler beni

³¹ Mecma'u'n-Nezâir, ş.4941; Pervane Bey, ş.7859. Pervane Bey Nazire Mecmû'asında bu gazelin 6. beyti yoktur. Mecmû'a-ı Eş'âr, Topkapı Sarayı, Revan No: 1969 v.52a; Mecmû'a-ı Eş'âr, 06 Mil Yza 3291, v.76b. Gazelin matla beyti Metâli'ü'n-Nezâir C. II, s.1159'da yer almaktadır.

5. Hecr elinden *başum alup gitmek isterdüm velî*
Bunda bir kaç gün *hayâl-i vasl-ı yâr egler beni*

Bahr-ı gamdan kurtar ey *Hızr-ı zamân dil zevrakın*
Yohsa *girdâb-ı belâda rûzgâr egler beni*

Ey *Sücûdî mihr-i bahtum çokdan eylerdi tulû'*
Lîk nahs-ı tâli'üm leyl ü nehâr egler beni

21³²

Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

1. *Hüsrevâ iklim-i hüsne halk ile han ol yüri*
Pâdişehsin sen begüm 'âlemde sultân ol yüri

Bûstân-ı nâzdan ey dilber-i bâg-ı cemâl
Bir nihâl-i tâzesin serv-i hırâmân ol yüri

Hâr-ı gamda derd ile ben bülbülün kan aglasun
Gülşen-i şâdide sen gül gibi handân ol yüri

Kadrini çün bilmedün 'uşşâkun ey Yûsuf-cemâl
Müstedâm ol 'izz ile var Mısır'a sultân ol yüri

5. *Eylemezsen rahm idüp ben zerreye 'arz-ı cemâl*
Gün gibi ey meh-likâ meşhûr-ı devrân ol yüri

Kâmetün çeng oldı vü kânûn-ı 'ışkı bilmedün
Bezm-i gamda ey gönül ney gibi nâlân ol yüri

Âstânında felek güldürmedi bir gün seni
Ey Sücûdî ol mehün devrinde giryân ol yüri

22³³

Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

³² Mecma'u'n-Nezâir, ş.4973; Pervane Bey, ş.7871; Mecmû'a-i Eş'âr, Manisa İl Halk Kütüphanesi, Akhisar Zeynelzade No: 202, v.4a. Pervane Bey Nazire Mecmû'asında bu gazelin 3. ve 4. beyitlerinin yeri farklıdır.

³³ Mecma'u'n-Nezâir, ş.5005; Pervane Bey, ş.7886.

1. Âh kim kıldı saçun âşüfte vü şeydâ beni
İdiserdür 'âkıbet *bu* 'âleme rüsvâ beni

Gülşen-i hüsnünden ayru derd ile her subh u şâm
Gül yüzündür eyleyen bülbül gibi gûyâ beni

Mürdeye cânlar bağışlar la'lün ey 'îsâ- nefes
Bir nefesde tan degül ger eyleye ihyâ beni

Büy-ı zülfünden nigârâ hâsılum virdi yile
Nice bir yilter kuru sevdâya *bu* sevdâ beni

5. İşk-ı dilber hem-demüm olmasa *idi* bir nefes
Nâle vü âhum Sücûdî eglemezdi aslâ beni

KIT'ALAR

1³⁴

Mefâilün/Mefâilün/Feülün

Sovuk sözlerle tondurdun cihânı
Başuna tolular yagsun Revânî

Bürüdetden cahîmi ide yahdan
Sovuk eş'ârın okursa zebânî

Umarken çerhdan semmür u sincâb
Devirdi kürkini gör *bu* zemânı

2³⁵

Feilâtün/Mefâilün/Feilün

Târih-i sefer-i Şâh İsmâ'il

Ne turursın tur ey şeh-i 'âdil
Yola gir zâd ile zevâde ile

³⁴ Latîfî Tezkiresi, s.296-297; Aşık Çelebi Tezkiresi, s.944. İlk beyit Metâli'ü'n-Nezâir C. II, s.1148'de yer almaktadır. İkinci beyit Aşık Çelebi Tezkiresinde yoktur.

³⁵ Aşık Çelebi Tezkiresi, s.945; Kınalı-zâde Hasan Tezkiresi, s.419-420

'Azab *ile yeniçeri* devşir
Hadden endâzeden ziyâde ile

Tâ ki 'âlemde ola bir târih
Şâhı mât eyle gel piyâde ile [921/1515-6]

LÜGAZ³⁶

1. Bir suâlim vardır ey kân-ı sehâ
Lutf idüb *anun* cevâbın ver kemâ

Ol nedir kim kâli*bi* var cânı yok
Kana benzer rengi ammâ *kanı* yok

Dürlü dürlü reнге *gîrer* gör nedür
Gâh olur bir ağ çadır(a) *bürünür*

Yokdur ayakları ve elleri³⁷
Başlara çıkar ayak³⁸ ve elleri

5. Başının üstünde vardır gözi³⁹
Pâre pâredür ve likin kendözi

Bir birin terk eyleyüb olmaz cüdâ
Cân u *başım yolına* olsun fedâ

Bir güzel sîmîn-beden şeydâsı var
Kucar *anı* san iki sîmîn sîvâr

Gece gündüz *çeker anı* koynına
Tolar hem-çü kılâde boynına⁴⁰

Cem' *olıcak anun ile* ol zamân
Çerh urur mihr ile san kim âsumân

³⁶ Mecmû'a-i Eş'âr ve Fevâ'id, 34 Sü-Tarlan 69/4, v.58b

³⁷ Vezin problemi vardır.

³⁸ Ayakları olan kelime vezin gereği ayak şeklinde verilmiştir.

³⁹ Vezin problemi vardır.

⁴⁰ Vezin problemi vardır.

10. Her ki *bu* sırrı iderse âşikâr
Ey Sücûdî *başım üzre yiri* var

MATLALAR

1⁴¹

Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

Hamdülillâh irdi nevrûz ile eyyâm-ı bahar
Gül *gibi* gönlün açılsun dir isen gülzâre var

2⁴²

Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

Gül yüzün *hecridi bana* yitmez mi n'eyler zahm-ı hâr
Bir degüldür bülbül-*i* sad-pârenün *derdi* hezâr

3⁴³

Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün

Bihamdillâh bahâr *irdi açıldı* lâle *vü* güller
Cihân gülzârı *zeyn oldı* ser-âgâz itdi bülbüller

4⁴⁴

Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün

Salın ey *serv nâz ile* cemâlün *bâgını* göster
Sevinsün gülşen olsun şen açılsun goncalar güller

5⁴⁵

Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün

Açup bâzâr-ı *gülşende* metâ'in goncalar yer yer
Nihâl-*i* yâsemen asmış gülün *boynna* gevherler

⁴¹ Metâli'ü'n-Nezâir C. I, s.331

⁴² Metâli'ü'n-Nezâir C. I, s.331

⁴³ Metâli'ü'n-Nezâir C. I, s.515

⁴⁴ Metâli'ü'n-Nezâir C. I, s.515

⁴⁵ Metâli'ü'n-Nezâir C. I, s.515

6⁴⁶

Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

Bilmezem derdüm ne vechile idem dil-dâre ‘arz
 Dosflar lutf eylen eylen hâlümü ol mâre ‘arz

7⁴⁷

Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün

Nigârâ olmadum bir dem harîm-i vasluna mahrem
 Gerekmez sensizin cennet cehennemdür bana ‘âlem

8⁴⁸

Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

Gitdi onulmadı bu bagrumdaki başum benüm
 Derdden kurtulmadı bu onmaduk başum benüm

9⁴⁹

Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

Âh kim dil mülkini cevri ile virân eyledün
 ‘Âşık-ı bî-çârene zulm-i firâvân eyledün

10⁵⁰

Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün

Salın ey serv nâz ile temâşâ eylesün gülşen
 Figâna başlasun bülbül açılson güller olsun şen

11⁵¹

Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün

⁴⁶ Metâli’ü’n-Nezâir C. I, s.1017

⁴⁷ Metâli’ü’n-Nezâir C. II, s.471

⁴⁸ Metâli’ü’n-Nezâir C. II, s.488

⁴⁹ Metâli’ü’n-Nezâir C. II, s.217

⁵⁰ Metâli’ü’n-Nezâir C. II, s.651

⁵¹ Metâli’ü’n-Nezâir C. II, s.748

Dime zâhid gedâ-yı kûy-ı yâre geç gedâlıkdan
Kişi başdan geçer geçmez cihânda pâdişâhlıkdan

12⁵²

Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün

Kimesne yok mıdur yâ Rab ki hâlüm 'arz ide yâre
Gamından haste olduğum diye ol çeşm-i bîmâra

13⁵³

Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

Mahrem olurum harîm-i yâre agyâr olmasa
Bûlbûl ayrılmazdı gülden bir nefes hâr olmasa

14⁵⁴

Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

Gözlerüm yaşın görüp bakmaz bu ben üftâdeye
Kadr ü kıymet kalmadı 'âlemde merdüm-zâdeye

15⁵⁵

Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

Çatma kaftân giy yaraşukdur benüm cânım sana
Yaraşur kaplan derisi takye arslanum sana

16⁵⁶

Mefülü/Mefâilü/Mefâilü/Feülün

Feryâd ki nezdik-i to âhî ne-tevân kerd
Çun bûgzerî ez-dûr nigâhî ne-tevân kerd

MÜFREDLER

⁵² Metâli'ü'n-Nezâir C. II, s.909

⁵³ Metâli'ü'n-Nezâir C. II, s.993

⁵⁴ Metâli'ü'n-Nezâir C. II, s.1009

⁵⁵ Âşık Çelebi Tezkiresi, s.945

⁵⁶ Kâbilî, Sultân-ı Hübâna Münâsib Eş'âr, b.4712

1⁵⁷

Feilâtün/Feilâtün/Feilâtün/Feilün

Bükmedin kaddümi yâ *gibi* cefâ kılıcı çerh
Gönder ok *gibi* şehâ bendeni Kalkandelen'e

⁵⁷ Âşık Çelebi Tezkiresi, s.944; Kınalı-zâde Hasan Tezkiresi, s.419